

Naš bidermajer (v naslednji sobi) je ostal nekje med baročnimi tradicijami in novim klasicizmom. Je to stanovanjska kultura »dobrih starih časov«, stvarnim formam se pridružuje skromna, a intimna fantazija in motivi malih drobnih rožic zamenjajo bahave školjčne rokokojske dekoracije.

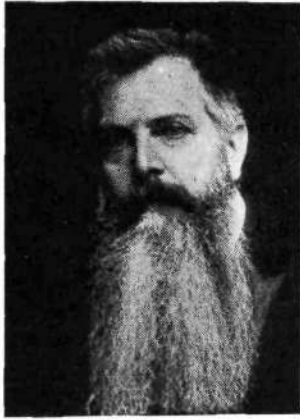
S stensko slikarijo, ki je povzeta iz Layerjeve delavnice, družinskimi portreti naših meščanskih slikarjev in slikami na steklo se je naše bidermajersko

pohištvo združilo v estetsko izredno učinkovito podobo, ki nam je še toliko ljubša, ker še vedno nekako živi v nas.

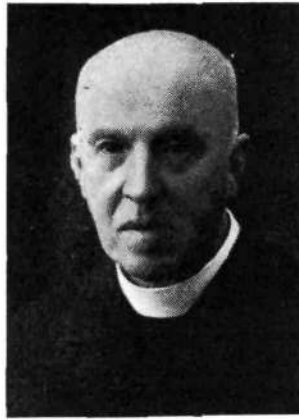
Razvoj stanovanjske kulture od poznega srednjega veka pa do časa, ki še zasluži, da ga oklenejo muzejska vrata, je v našem mestnem muzeju tako po sistematični ureditvi, kot po kvaliteti razstavljenih predmetov podan nad vse nazorno in more umetnostnemu ljubitelju pa tudi obrtnemu strokovnjaku v mnogočem zelo razširiti obzorje.

AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI V LJUBLJANI

F. R. S T E L E

*Dr. R. Nahtigal,
prvi predsednik
Akad. znan. in umet.*

*Dr. Al. Ušeničnik,
predsednik društva
Akad. znan. in umet.*

V Službenih Novinah je bila dne 31. avgusta 1938. objavljena v ministrskem svetu dne 11. avgusta 1938. sklenjena uredba z zakonsko močjo, s katero se ustanavlja Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani kot tretja jugoslovanska znanstvena akademija. Globlji smisel te uredbe je, da je jugoslovanska država priznala in pred vsem svetom proglasila enakovrednost slovenskih znanstvenih prizadevanj s srbskimi in hrvaškimi. Za Ljubljano pa ima to dejstvo še prav poseben pomen, ker je s tem dobila njena kulturna vloga med evropskimi mesti tisto najodločnejšo izkaznico, po kateri hrepeni vsako narodno središče. Toda še več od tega pomeni nova slovenska akademija za naše mesto: Vidni dokaz za to je, da se v njem niso zastoj od 16. stol. dalje zbirale kulturno aktivne sile, katerih najvišji ideal je bil vselej, ko so se skušale sprostiti v pomembnejših dejanjih, izražen z besedo *akademija*. L. 1693., ko je legel v grob zadnji kranjski polihistor J. V. Valvasor, se je ljubljanska inteligenca po daljših pripravah prvič združila v Akademiji Operosorum. Prosvetlenci so jo skušali v 2. pol. 18. stol. oživiti, ob Čopu in Prešernu v 1. pol. 19. stol. je vztrajno brnela misel ljubljanske akademije in ko so po zgledu drugih slovanskih narodov Slovenci l. 1863. ustanovili Matico Slovensko, so imeli kot končni cilj pred očmi slovensko znanstveno aka-

demijo. Z isto vztrajnostjo, s katero se je v Ljubljani pojavljala misel univerze, je proti koncu 19. in na začetku 20. stol. vedno naraščala želja po akademiji. In ko smo po svetovni vojni dobili končno univerzo, si bodočnosti našega znanstvenega razvoja nismo mogli misliti brez akademije. Da jo vsaj deloma nadomesti in pripravi njen filozofsko-filološko-zgodovinski razred, je bilo 6. oktobra 1921. po prizadevanju R. Nahtigala in I. Prijatlja ustanovljeno Znanstveno društvo za humanistične vede.

L. 1925. sta se Znanstveno društvo in Narodna galerija združili za skupno akcijo, da ob pomoči Matice Slovenske in drugih znanstvenih društev, posebno Pravnika, razširita med narodom misel akademije in galerije in zbereta potrebni fond. Ker se je zadeva državne akademije vlekla, so dne 19. junija 1929. po velikem županstvu v Ljubljani potrjena pravila omogočila začasno ustanovitev akademije kot znanstvenega društva po predpisih društvenega zakona. Prve člane je imenoval dne 8. dec. 1937. rektor R. Kušej. Štiri dni nato je ustanovni občni zbor poveril upravo starostnemu predsedniku A. Ušeničniku in tajniku M. Kosu. Po objavi zak. uredbe l. 1938. je ta prva akademija, ki prav za prav niti ni stopila v aktivno življenje, prenehala in je njeno nalogo prevzela po tej uredbi ustanovljena državna akademija v Ljubljani. Ta ima po čl. 6. uredbe 4 razrede: 1. filozofsko-filološko-zgodovinski, 2. pravni, 3. matematično-prirodoslovni, ki obsega tudi tehnično stroko, in 4. umetniški razred. Po čl. 8. so člani redni, dopisni in častni. Rednih članov sme biti skupaj 30, dopisnih 60. S kraljevim ukazom z dne 17. okt. 1938. so bili imenovani prvi člani: 1. Za filoz.-filol.-hist. razred A. Ušeničnik, R. Nahtigal, Fr. Kidrič, M. Kos, Fr. Ramovš, 2. za pravni razred M. Dolenc, L. Pitamic, G. Krek, J. Polec, R. Kušej, 3. za matem.-prirodosl. razred R. Plemelj, J. Hadži, R. Župančič, 4. za umetn. razred O. Župančič, M. Jama, J. Plečnik, F. Finžgar in R. Jakopič. Dne 4. jan. 1939. je bilo objavljeno imenovanje R. Nahtigala za prvega predsednika. Dne 28. jan. 1939. pa se je uprava akademije takole določila: Preds. Nahtigal, glavni tajnik G. Krek; načelniki razredov: 1. filoz.-filol.-histor. Fr. Ramovš (namestnik Fr. Kidrič), 2. pravni M. Dolenc (nam. R. Kušej), 3. matem.-prir. J. Hadži (nam. R. Župančič), 4. umetn. Fr. S. Finžgar (nam. M. Jama).

Posebne zasluge za ustanovitev akademije imajo poleg R. Nahtigala in Fr. Ramovša Ivan Hribar, A. Korošec, D. Magarašević, M. Natlačen, ki so kot pokrajinski namestnik in senator, ministri in ban akcijo vsestransko podprli.

Z ustanovitvijo Akademije znanosti in umetnosti je Ljubljana kot kulturno središče Slovencev v glavnem dograjena. Napačno pa bi presojal položaj, kdor bi mislil, da kulturne ustanove žive same iz sebe in da je z njih ustanovitvami ustvarjen že tudi pogoj za

njihov napredek in uspeh. Ta uspešni razvoj je kulturnim ustanovam zagotovljen samo, če se narod zaveda njihovega pomena in zanje tudi žrtvuje. Kajti le od tega, kar narod zanje žrtvuje, te ustanove žive in le, kolikor zanje žrtvuje, toliko veljata tudi njegova lastna mednarodna cena in ugled.

V zavesti, kolikega pomena je za prvo med slovenskimi mesti Akademija znanosti in umetnosti pa tudi v zavesti svojih dolžnosti do nje ji želimo: Vivat, crescat, floreat!

POTOVANJA SKOZI LJUBLJANO

MED LETI 1580. DO 1618. IN PODPORA NA LJUBLJANSKEM MAGISTRATU

FRANC SOJER

Gradivo, ki ga tu priobčujem, sem posnel v ljubljanskem mestnem arhivu iz t. zv. »*Außgab Buech-er*«; to so knjige, kamor je vsakokratni mestni blagajnik zapisoval izdatke. Ohranjene so od l. 1581. do l. 1775. razen za leti 1583. in 1604., ki so izginile neznano kam. Pregledal sem knjige o mestnih izdatkih do začetka tridesetletne vojske, torej do l. 1618.

V knjige o izdatkih so vložene razne prošnje, naslovljene na mestnega župana in na magistrat. Ohranjene so šele od leta 1592. naprej. Zato iz prejšnjih let nisem mogel dosti zvedeti o potovanju skozi Ljubljano, čeprav so knjige o izdatkih ohranjene, ker je zabeležen le izdatek z imenom prejemnika in včasih tudi njegov poklic.

Početki Ljubljane so zaviti v temo zaradi pomanjkanja virov. Prvič se imenuje l. 1144. »*Laibach*«¹. Španheimec Ulrik je sredi 13. stoletja pripomogel, da je Ljubljana postala in ostala prva med kranjskimi mesti.² Važnost in pomembnost Ljubljane v srednjem veku nam priča tudi dejstvo, da so Ljubljančani druga mesta na Kranjskem imenovali le *Filialstädte* (podružna mesta), medtem ko se Ljubljana vedno imenuje *Hauptstadt*.³ Zato je razumljivo, da je skozi Ljubljano potovalo mnogo več potnikov, romarjev, študentov, vojakov itd. kot skozi druga naša mesta.

Kdor koli je hotel dobiti od mestnega magistrata kako podporo, je moral vložiti prošnjo. Ta usoda je doletela torej tudi slehernega potnika, ki ga je pot zanesla skozi Ljubljano in ki je hotel, da mu ljubljansko mesto pomaga z gmotnimi sredstvi na njegovem potovanju. Prošnje so bile pisane deloma v nemškem, deloma v latinskem jeziku. Naravno je, da je vsakdo, ki je pričakoval od magistrata podpore, napisal prošnjo v kolikor mogoče svečanem tonu. Posebna značilnost teh prošenj so naslovi, s katerimi so potujoči obdajali mesto Ljubljano, njenega župana in mestni svet. Prošnja, namenjena mestnemu svetu, je bila primerno zložena in včasih celo zapečatená. Na zunanji strani so se brali visoko doneči naslovi na mesto, župana in svet. Skoraj isto se je ponovilo v začetnem delu prošnje same.

Kot primer, kako je taka prošnja izgledala, navajam naslednjo, nemško pisano prošnjo v celoti.

Edl. Ernuest . Fürsichtig, Ehrsamß Weiß . gd: [= gnädiglichen] vnnd gebiettenndt Herrn Eur. V:[est] vnnd wh: [= Weisheit] bitte Ich armer beraubt : vnd betrüebter Mann. Die geruechen mich in Nachuolgenden meinen bitten genediglich Zuernemen vnd Zugeehern.

Demnach Jungstlich von der Róm. Kay. Mt. [= Majestät] Rath Camrer vnnd Orratorn Zu Rohm . dem Wolgebornen Herrn Herrn Leonnharden von Harrach dem Petern Freyherrn q [= etc.]. Ich sambt meinem mir von Gott begabten Eheweib in dero diennsten nach wienn abgefertigt vnd Zuraisen verordnet, Ist vnñß laider Gott erbarmts auf der Reiß Herauß durch ainen mitgefertten all vnñser gehabtes vermügen P 200. f. gelt vnd werth entführt vnd entfrembt worden. Derwegen wir vnñs auf vnñser gehaltne Nachfrag dem Tätter Nach Zuziehen auf dise Strassen begeben . Vnd hieher verfüegt . Vnnd auf vnñser grosse entblessung der Zerung . haben wir vnñs vmb ain Khlaine aufhaltung mit diennsten bewerben. Vnd solches vnñser vnglückh meinen genedig herrn P Rohm Zuberichen . vnd darüber Anntworth vnd verer Verordnung Zuerwartten gedrungenlich alhie bey Herrn Stattschreiber mit verrichtung seiner Schreiberey ein Zeit vnd bißhero . bloß vmb die Narung erhalten müessen. Weilen Er aber seines Ammts bewusstermassen entlassen . meiner verer nit bedurfftig. Mueß Ich mich auch weiter (wie Ich khann) bewerben. Vnnd obwol Ich gern main vorhaben fürnemen wolte . bin Ich abuerstandden dermassen an Zerung so gar bloß . das Ich gedrungner Nott alle guette frombe Catolische vnd Cristliche Herrn vmb hilf vnd befürderung anrueffen vnd bitten mueß. Dero halben langt an ein Er : Mag : sament vnd sonderlich als Gotts Barmherzige Herr vnd Notthelfer . aller betrüebten. Die geruechen mit einer genedig Mildreichen befürderung . es sey dann Vndter disen mit meinen geringen diennsten oder qualiteten selbs . oder Zu fortsetzung meines gesuech : Vnd erhaltung Ehr Vnd guetten Tugenden . Vnñs Zu gnaden begeben Vnd Zugewhern gedenkhe . wie wir vnñß in dero Schuz vnd milde dann vndtertheniglich beuelhen vnd getrösten. Solches werkh würdt Gott der Allmechtig auf vnñser Gebett . Ime selbs Zu lob . Vnd seinen Kindern Zu hilf für ein angenembe Barmherzigkhait erkennen vnnd in annderweg Vmb Eur Vest vnd wh: erspriessen lassen.

(Sledi še kratko priporočilo v italijanskem jeziku.)

Eur V . Vnd Wh .

Gehorsamb : Vnd die
müettiger Armer
Dienner

Salomon Verndl
von Meran in Tyrol.